

Напрямки інноваційного процесу в будівництві України

*Торкатюк В.І., Дріль Н.В., Хорошко І.О., Железнякова І.Л.,
Чорноморденко Т.В., Кухтін К.В., Харківська національна академія
міського господарства*

Визначення стратегій і напрямків інноваційного розвитку різних галузей народного господарства України є завданням, з одного боку, складним, а з іншого – відповідальним. Адже практично всі уряди офіційно проголошують курс на інноваційний розвиток. Але наповнення цих декларацій реальним змістом не відбувається внаслідок об'єктивних причин, наприклад, нестача інвестиційних ресурсів у необхідних обсягах, деградація або втрата здатності до відтворення інноваційного потенціалу і т.д., а також суб'єктивних причин, зокрема, через інертність та безініціативність менеджменту підприємств у ставленні до інноваційної діяльності, суперечності щодо пріоритетів (у тому числі й щодо державної підтримки певних напрямків інноваційної діяльності) тощо. Більш-менш визначеною з цих питань виглядає ситуація в промисловості. Хоча способи й обсяги підтримки інноваційного процесу в промисловості викликають ряд нарікань, а визначення пріоритетів є, як мінімум, дискусійним, все ж таки на рівні наукового обґрунтування маємо консенсус щодо провідної ролі інноваційно-проривних технологій в організації інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств і підпорядкованої ролі технологій, що лідирують, поліпшувальних та копіювальних технологій і продуктів.

Будівництву приділяється значно менше уваги в плані моніторингу та стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності через бачення її підпорядкованої ролі як підсистеми інфраструктури основного виробництва (промисловості, сільського господарства). Схожою виглядає і ситуація з науковими дослідженнями інноваційного розвитку, переважна більшість з яких зосереджена на загальних питаннях інноваційного процесу та проблемах інновацій у промисловості й сільському господарстві. Проблемі інноваційного розвитку будівельної галузі присвячено значно менше праць, що, враховуючи місце галузі в системі національного виробництва та динаміку її розвитку в останні роки, свідчить про актуальність цієї теми.

Відставання української економіки навіть від середньоєвропейського рівня економічного розвитку настільки значне, що з огляду на масштабність наведених вище завдань і необхідність виконання їх у стислі терміни, територія нашої країни повинна найближчим часом перетворитися на суцільний будівельний майданчик. Але таке широкомасштабне розгортання будівельної активності не буде ефективним, якщо здійснюватиметься на застарілій матеріально-технічній і технологічній базі.

Розглянемо два напрямки інноваційного процесу, що мають безпосереднє відношення до будівництва.

1. Зростання питомої ваги інноваційно-орієнтованих підрядних робіт (тобто, будівельно-монтажних робіт, що безпосередньо забезпечують впровадження нової техніки, нових технологій чи виробництва нових продуктів) у загальному обсязі будівельно-монтажних робіт.

2. Інноваційна перебудова самої будівельної галузі (інноваційне технічне оснащення будівельно-монтажних робіт, технологічні інновації, інновації в сфері організації й управління будівельно-монтажними роботами).

Стосовно першого напрямку можуть виникнути питання щодо можливості будівельних підприємств взагалі впливати на структуру підрядних робіт (мається на увазі структурування будівельно-монтажних робіт за критерієм їх відношення до інноваційної складової інвестиційних проектів). Дійсно, такий вплив є досить обмеженим у період економічної кризи і циклічного спаду будівельної активності, коли в умовах скорочення інвестиційного попиту виникає значний надлишок підрядних потужностей і будівельні підприємства погоджуються на реалізацію будь-яких будівельних проектів, незважаючи на наявність в них інноваційної складової та її питому вагу. Але в період економічного пожвавлення і циклічного підйому, коли відчуватиметься дефіцит підрядних потужностей, будівельні підприємства матимуть можливість формування пакету замовлень за критеріями очікуваної доходності (прибутковості) їх реалізації, чи навіть адекватності наявних і доступних потужностей структурі підрядних робіт. І в цих умовах ймовірність надання переваги, скажімо, складним з організаційно-технологічної точки зору проектам з реконструкції, модернізації, технічного переоснащення виробничих потужностей чи інфраструктурних об'єктів на інноваційній основі перед проектами з мінімальною інноваційною складовою, є досить низькою. В усякому разі, без додаткових стимулів. До речі, в рамках існуючої статистичної звітності і системи визначення обсягів будівельно-монтажних робіт відсутня можливість визначення питомої ваги інноваційної складової підрядних робіт, тоді як у промисловості існує ряд показників, що дають більш-менш об'єктивну характеристику інноваційного процесу: показники обсягів і питомої ваги інноваційної продукції, витрат на інновації, обсягів експортної інноваційної продукції та ін. Одним із таких показників міг би стати показник питомої ваги інноваційно-орієнтованих будівельно-монтажних робіт у загальному їх обсязі. Такий показник повинен визначатись у складі інвесторського кошторису та може бути використаний для надання відповідних преференцій будівельним підприємствам, наприклад, для застосування регресивної шкали оподаткування прибутку будівельних підприємств залежно від питомої ваги інноваційно-орієнтованих будівельно-монтажних робіт у загальному їх обсязі (хоча такі пропозиції мають бути додатково вивчені).